

Розділ 6

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.924+332.1

Жуков С.А.

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ І ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Системоутворюючими і визначальними процесами у розвитку сучасного світового господарства та розвитку міжнародних економічних відносин є інтеграція, регіоналізація та глобалізація. В статті досліджені сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації як головні процеси розвитку сучасного світового господарства та міжнародних економічних відносин. З'ясовано, що глобалізація має як переваги, так і недоліки, які сформували дві протилежні тенденції – посилення взаємозалежності країн світу та локалізацію (регіоналізацію) окремих процесів та явищ. На цій основі визначено теоретичні аспекти, суть і наслідки глокалізації як наукової категорії і практичного процесу.

Ключові слова: інтеграція, регіоналізація, глобалізація, глокалізація, міжнародні економічні відносини, світове господарство.

Постановка проблеми. Визначальними процесами у розвитку сучасного світового господарства та розвитку міжнародних економічних відносин невідмінно є інтеграція, регіоналізація та глобалізація. Вони вражають впливають на якість політичного, економічного, соціального та культурного життя населення планети, вони є генераторами відповідних наслідків майже в усіх країнах світу. Україна не є винятком, вона цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано інтегрується в європейську і світову спільноту.

Сучасний процес глобалізації має дві протилежні тенденції. З одного боку, вона посилює взаємозалежність країн світу, а з іншого – спонукає країни чи їх інтеграційні утворення до відповідної локалізації чи регіоналізації окремих процесів. Існування цих конкуруючих між собою протилежних тенденцій зумовило виникнення нової гібридної категорії – «глокалізація». Все це, з одного боку, підвищило інтерес, а з іншого – спонукало до необхідності переосмислення нової ролі глобалізації та дослідження глокалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато наукових праць присвячені проблемам глобалізації та регіоналізації, що дозволяє критично оцінити сучасні міжнародні трансформаційні процеси та стратегії розвитку глобальної економіки. Серед учених, які досліджували процеси глобалізації та регіоналізації можна відмітити таких українських і закордонних учених, як: М.В.Корж [4], Д.Г.Лукьяненко [2], А.М.Поручника [2], М.М.Скринько [8], С.П.Сонько [8], І.Г.Шавкун [10]. Наукові розвідки українських (Л.В.Батченко [1], О.В.Гончарової [3], І.Г.Шавкун [10]) та іноземних (І.А.Кудряшової [6], Р.Робертсона [11], М.Спиглера [12]) вчених у напрямі глокалізації є важливими, однак ще недостатньо осмисленими українським науковим співтовариством. І тому, це потребує ґрунтовнішого дослідження, особливо щодо впливу глокалізації на сучасні економічні та соціальні процеси, а також на міжнародні економічні відносини.

Формулювання цілей статті. Мета статті: визначити теоретичні основи глокалізації як категорії та процесу, з'ясувати її основні властивості та можливі наслідки для розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку світової господарської системи характеризується, з одного боку, активізацією глобалізаційних процесів, а з іншого – глибокою економічною кризою. Це спонукає суб'єктів світового економічного простору до двох напрямів орієнтації – на забезпечення максимальної задоволеності потреб цільових споживачів і розширення можливостей виробничих систем, тобто модернізації. Враховуючи це, можна припустити, що найбільш раціональний шлях для розвитку глобальної модернізації є орієнтиром для модернізації практичної діяльності країн світу. Сучасна економічна глобалізація – це закономірний процес активізації зв'язків між національними економіками окремих країн. Це має об'єктивну основу, що дозволяє країнам стати органічною частиною світового господарства з притаманними йому закономірностями: революція в інформаційних технологіях; економічна революція; налагодження горизонтальних зв'язків у світових економічних структурах тощо [4, с. 17].

У широкому розумінні глобалізацію можна трактувати як процес, який виводить цивілізацію на вищий шабель розвитку із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської життєдіяльності (політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові) [2, с. 21]. Широта прояву глобалізації на різних рівнях світової економіки та соціуму загалом дозволяє охарактеризувати її як об'єктивний і незворотний процес, який визначає загальний, найбільш оптимальний і раціональний вектор розвитку світового господарства [4, с. 17].

Глобалізація як вища стадія інтернаціоналізації є ширшим поняттям, ніж світогосподарська інтеграція. Завдяки їй лібералізуються суспільні відносини та формується єдиний соціально-економічний, політичний, культурний та інформаційний простір.

Однак, як будь-який процес, глобалізація має певні недоліки. По-перше, через функцію об'єднання різних

© Жуков Святослав Августович, к.е.н., с.н.с., доцент, в.о. зав. кафедри економічної теорії економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел. моб. 0505236037, zhukgiga@gmail.com.

за багатьма складовими і показниками національних суспільств у складну багатонаціональну структуру – світову цивілізацію глобалізація є суперечливим і нерівномірним процесом, який охоплює як тенденції інтеграції, так і розпаду (дезінтеграції). Ці протилежні тенденції не мають однозначної оцінки. По-друге, яскравим проявом глобалізації є контрабандна торгівля, «відмивання» грошей і нелегальна міграція, яка може призвести до розпаду сформованого міжнародного поділу праці. Тут необхідно враховувати, що за економічним і техніко-технологічним потенціалом розвинуті країни мають більше виробничих і фінансових можливостей для активного включення їх в міжнародний поділ праці. Тому глобалізація несе в собі підвищений ризик саме для таких країн, але більше вона загрожує країнам-аутсайдерам, так званій «світовій периферії», яка не готова до відкритої ринкової економіки та жорсткої конкуренції.

У той час, як глобалізація залишається генератором економічного зростання та процвітання у світі, вона паралельно цементує глобальну соціально-економічну нерівність між країнами і народами, а як наслідок цього проявляються такі слабкі місця світової спільноти, як тероризм, сепаратизм, екстремізм. У результаті зростаючої прозорості міждержавних кордонів і зменшення традиційних функцій держави відбувається послаблення національно-державного суверенітету [10, с. 92].

На відміну від глобалізації регіоналізація – це інтеграція подібних за багатьма показниками країн у межах певної території, яка характеризується локалізацією, розширенням меж між кількома співтовариствами, збереженням культурних відмінностей, самостійністю національних ринків та етнокультурної своєрідності, посиленням відчуття винятковості, виникненням самодостатніх політичних та економічних утворень, переважно наддержавного характеру [10, с. 92].

Для прогресивного розвитку кожній країні необхідно зважено підійти до розуміння процесів економічної глобалізації та регіональної економічної інтеграції. У випадку розвитку інтернаціоналізації ушир – це веде до глобалізації, а розвиток її всередину – до інтеграції та формування самостійних регіональних просторів з єдиною валютно-фінансовою системою [8, с. 39].

Отже, можна зазначити, що людство вступило у нову «постглобальну» фазу розвитку – «глобальну регіоналізацію», тобто нерозривну єдність глобального і регіонального (локального), коли локальне є аспектом глобалізації, а глобальне створює локальне. Для цього доречним є лозунг: «Мислити глобально, але діяти локально» [10, с. 93].

Значна кількість наукових публікацій, присвячених дослідженню проблем глобалізації та регіоналізації спонукали деяких вчених для більшої точності сучасного розуміння та врахування переваг і недоліків зазначених термінів впровадити новий – «глокалізація» (англ. glocalization).

Термін «глокальний» сформувався шляхом злиття двох антонімів – «глобальний» і «локальний». Він почав використовуватися у міжнародній термінології наприкінці ХХ століття одночасно у різних дослідників і в різних країнах. В Японії, наприклад, це поняття, означало буквально «пристосовувати господарські методи до місцевих умов» і його вживали спочатку в сфері бізнесу та маркетингу. Саме таку стратегію – пристосування глобальних цілей і перспектив ділової активності до місцевих умов почали ототожнювати з «глобальною локалізацією». Тобто, замість очікуваного зникнення регіональних відмінностей відбувається їх збереження і посилення, а замість злиття

й уніфікації виникають і набирають силу такі явища, як загострення інтересу до локальних відмінностей, зростання інтересу до традицій глибокої давнини та відродження діалектів, активізація регіонального (транскордонного) економічного і політичного співробітництва [7].

У 1989 році термін використав німецький економіст Манфред Ланге, організувавши в Бонні виставку про глобалізацію, а дещо пізніше – британський соціолог Роланд Робертсон і канадські дослідники Кіт Хемптон і Барі Вельман [5].

Глобальні та локальні тенденції «у кінцевому рахунку взаємодоповнювані та взаємопроникають один в одного, хоча в конкретних ситуаціях можуть прийти в зіткнення», – зазначив Роланд Робертсон. Він також зазначав, що глокалізація є феномен нерозривності та взаємодоповнювання зовні суперечливих процесів глобалізації і локалізації, які взаємно здійснюються у теперішній час [11, с. 30]. Для нового глобального світу, стверджували канадські дослідники, характерна «глокалізація», тобто «гомогенізація й гетерогенізація» [12].

У ХХІ столітті термін «глокальний» став девізом усіх глобальних процесів (політичних, економічних, культурних тощо), так як вони неодмінно супроводжуються їхньою стрімко зростаючою регіоналізацією (локалізацією) [3]. Глокалізація, на думку Л.В.Батченко, «... характеризується, з однієї сторони, деволоцією практики регулювання в спрямуванні управління на регіональний рівень, а з іншої – передачею відповідних повноважень супранациональним інститутам, таким як ЄС, НАФТА й т. ін.» [1, с. 27]. Першою глокальною організацією стала Glocal Forum, утворена в 2001 році. Її метою було прискорення світового розвитку через розвиток місцевостей і підвищення уваги до локальних проблем [9].

Першим призначенням поняття «глокалізація» була трансформація економічної складової процесу глобалізації на регіональному рівні. Однак економічна сфера – не єдина складова нового етапу глобалізації, який пов'язаний із сучасною регіональною специфікою. Сучасний розвиток людства за умов глокалізації свідчить про наступне: загальнолюдські цінності можуть існувати лише у локальній формі (на певній території – регіоні), а самобутній локальний досвід (культура, життя певного етносу) збагачує сукупний досвід і прогрес людства як єдиного співтовариства. Відтак дефініцію «глокалізація» доцільно розглядати як специфічний регіональний сценарій глобалізації, з прив'язкою до розвитку певної території з характерними для неї історичними, географічними, етнокультурними та іншими особливостями [10, с. 94]. Тому суть сучасного етапу глобалізації полягає у виведенні локальних територій (регіонів) безпосередньо у глобальний світ (так звана «глобалізація знизу») [3], встановленні міцніших зв'язків із суміжними територіями (активізація транскордонного співробітництва), розвитку міжрегіональних об'єднань (єврорегіонів).

Для кращого розуміння сутності поняття «глокальний» наведемо приклад глокального людства, яке в будь-якому випадку буде жити разом, але по-різному. Це означає, що глобальні та локальні тенденції, з одного боку є взаємодоповнюваними та взаємопроникаючими один в одного, а з іншого – можуть увійти у конфлікт. Глокалізація ґрунтується на ідеї децентралізованого і «справедливого» світу, а її моделі розробляються, спираючись на мережеві форми самоорганізації та міжкультурну комунікацію [7].

Як було зазначено вище, глокалізація має суперечливий характер. З одного боку, в цей процес втягуються

такі системи, як виробництво, обіг і розподіл, управління, тобто все те, що сприяє створенню розвиненої інфраструктури, яка забезпечує переміщення товарів і послуг, капіталів і робочої сили. Це, у свою чергу, вимагає від урядових і владних структур прийняття ефективних управлінських рішень, заснованих на якісному підвищенні рівня регулювання економіки та всім видам співробітництва та інтеграції. Як відомо, саме ці процеси спонукають до створення інституцій для здійснення спільної економічної діяльності, координації дій з усунення перешкод на шляху міжнародної торгівлі, тобто всього того, що сприяє економічній глобалізації. З іншого боку, глобалізація, яка супроводжує економічний регіоналізм з орієнтацією на протекціонізм, все ж таки лібералізує міжрегіональні (трансграничні) та міжнародні економічні зв'язки. І поки регіоналізм не погіршує умов для торгівлі з іншим світом, він вважається позитивним фактором розвитку міжнародної торгівлі та міжнародного поділу праці. [6, с. 59-60].

Глобалізація як сучасна форма і компромісний варіант між глобалізацією (основними її представниками – транснаціональними корпораціями) та антиглобалізмом (регіоналістами) має здатність пристосовувати виробництво та споживання універсальних товарів до специфіки локального ринку. Деякі ТНК пропагують глобалізацію або як стратегію, яка передбачає створення нових виробництв у регіонах, або як тактику на підлаштування під потреби покупців і смаки споживачів.

Розглянувши основні аспекти глобалізації, на часі надати визначення категорії економічної глобалізації, яка є діалектичним процесом взаємодії локального і глобального, механізмом наближення двох протилежних полюсів ведення господарської діяльності – глобальності та локальності. Отже, глобалізація – це сучасна всеохоплююча форма трансформації міжнародних економічних

відносин, яка характеризується випереджальною активізацією внутрішньорегіональних і галузевих (локальних) економічних потоків над динамікою зростання міжнародних економічних відносин (економічної глобалізації).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Враховуючи результати дослідження, глобалізація світового господарства як позитивний і дійовий гібрид двох сучасних тенденцій – глобалізації та локалізації (регіоналізації) є сучасним позитивним явищем розвитку міжнародних відносин загалом і міжнародної економіки зокрема. Глобалізація спрямована на прискорення світового розвитку завдяки пристосуванню виробництва і споживання універсальних товарів і послуг до специфіки локального ринку. Глобалізація світової економіки вимагає створення та одночасного співіснування і взаємодії інституціонально-регулюючих механізмів (органів) наднаціонального, глобального рівня та рівня окремих локальних, регіональних (інтеграційних) об'єднань.

Останнім часом паралельне існування та навіть перспективний розвиток двох протилежних, але взаємозалежних процесів – глобалізації і локалізації – стало предметом наукових досліджень і дискусій учених різних країн світу. Одні вчені розглядають ці процеси як складові одного цілого, які з часом посилюються і переплітаються між собою. Інші – вважають спільне існування явищ глобалізації і локалізації серйозними антагоністами з відчутними протиріччями між ними.

Однак більша частина дослідників обґрунтовують існування та розвиток нового, сучасного процесу – глобалізацію висловом: «Мислити глобально, але діяти локально». Такий підхід вимагає від країн розробки і впровадження стратегій управління державним розвитком, направлених як на захист національних інтересів, так і на розвиток у єдиній родині – світовому співтоваристві, що і повинно бути предметом подальших наукових розвідок.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батченко Л.В. Діалектика глобалізації, або локалізація як відповідь на виклики глобалізації / Л.В. Батченко // Прометей. – Донецьк, 2004. – Вып. 1 (13). – С. 25-29.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук'яненко та ін.; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка та А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.
3. Гончарова О.В. Понятійно-категорійна сутність та основні засади глобалізації / О.В. Гончарова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovoi-ekonomiky/FRE-2009-22/2009_22-goncharova.pdf.
4. Корж М.В. Маркетингова діяльність підприємств в умовах глобалізації: монографія / М.В. Корж, С.А. Жуков. – Краматорськ: ДДМА, 2012. – 252 с.
5. Кротов Яков. Частное время: подготовительные материалы Я.Кротов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://krotov.info/yakov/history/20_moi/chastnoe_vremya_zagotovki.htm.
6. Кудряшова И.А. Концептуально-теоретические основы глобализации мировой экономики / И.А. Кудряшова // Вопросы новой экономики. – 2007. – № 1. – С. 1-10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsei.ru/downloads/vne/n01-07.pdf>.
7. Песецький В. Византийский клуб: новая формула интеграции в Восточной Европе / В. Песецький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oko-planet.su/politik/politikmir/216392-vizantiyskiy-klub-novaya-formula-integracii-v-vostochnoy-evrope.html>.
8. Сонько С.П. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки: монографія / С.П. Сонько, М.М. Скринько. – Харків: Екограф, 2004. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.udau.edu.ua/assets/files/zbirniki/monographs/Infrastruktura_monografia_Sonko.pdf.
9. Травина Е.М. Этнокультурные и конфессиональные конфликты в современном мире: учеб. пособие / Е.М. Травина. С.-Петербург. гос. ун-т. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 255 с.
10. Шавкун І.Г. Менеджмент XXI століття: колізія між глобалізацією і регіоналізацією. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. / І.Г. Шавкун. – Вип. – 35. Запоріжжя: ЗДІА, 2008. – С. 90-99. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_8.pdf.
11. Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity // Global Modernities / Ed. by M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson. – L., 1995. – P. 25-44.
12. Spiegler M. Glocalization: Easier Said Than Done // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thestandard.com/article/display/0,1151,18890,00.htm>.